

Dværgmaagens (*Larus minutus* Pall.) danske Ynglepladser.

(Meddelelser fra Naturfredningsraadets Reservatudvalg Nr. 25).

Af F. SØGAARD ANDERSEN.

Indhold.

I. Indledning.....	28
II. Ynglepladserne	29
A. De vest- og nordjyske ynglepladser	29
B. De sydøstdanske ynglepladser.....	39
III. Sammenfatning og diskussion	42
A. Dværgmaagens optræden paa de enkelte ynglepladser	42
B. Saltholdigheden ved ynglepladserne.....	44
C. Aarsagerne til dværgmaagens udbredelse i Danmark	47
D. Diskussion om dværgmaagens indvandring i Danmark.....	48

I. Indledning.

Under redeoptællingen paa Tipperne fandt jeg i 1942 en dværgmaagerede, og det var oprindeligt min hensigt at publicere en mindre meddelelse om dette fund. Derved blev jeg imidlertid opmærksom paa, at litteraturen om dværgmaagens ynglen her i landet var meget spredt, og at der kunde indsamles mange upublicerede oplysninger hos ornithologer, i æg-samlinger og paa anden maade. Jeg har derfor i nærværende artikel søgt at samle alle tilgængelige oplysninger om dværgmaagens ynglen i Danmark til og med 1942.

Jeg har modtaget værdifulde oplysninger fra jagtkonsulent J. BJERG-THOMSEN, Rønde, tandlæge J. BRINK, Randers, bogholder HJ. ØSTERGAARD CHRISTENSEN, Blaahøj, apotheker AMOR HANSEN, København, gaardejer J. CHR. HARBOE, Præstø, skovrider dr. phil. V. HOLSTEIN, Jægerspris, skovfoged N. H. JENSEN, Fredericia, læge A. JØRGENSEN, Bramminge, vexelerer A. KØEFOED, maleren JOHANNES LARSEN, mag. sc. & cand. med. B. LØPPENTHIN, stationsforstander JUL OLSEN, Frederikssund, købmand A. PALM, Ringkøbing, ingeniør P. M. PEDERSEN, Vandbygningsvæsenet, København, apotheker S. RASMUSSEN, Galten, fotograf A. SCHARLING, Thisted, ingeniør K. H. SCHULTZ, Vand-

bygningsvæsenet, Ringkøbing, dyrlæge C. STRØMBERG, dr. phil. Å. VEDEL TÅNING og konservator A. R. WINDEBALLE, som jeg ogsaa paa dette sted bringer min tak.

Jeg har endvidere haft lejlighed til at gennemgaa afdøde dyrlæge ROAR-CHRISTENSENS ægsamling, hvorfor jeg bringer fru ROAR-CHRISTENSEN min bedste tak. Paa Zoologisk Museum har jeg haft adgang til ægsamlinger, skind og kataloger, og jeg skylder konservator H. MADSEN tak for hans altid beredvillige hjælp. Endvidere er en del oplysninger fundet i WINGE's brevsamling paa Zoologisk Museum og i Landbrugsministeriets og Naturfredningsraadets arkiver. Jeg takker inspektør dr. phil. M. DEGERBØL, fuldmægtig cand. jur. R. PEDERSEN, prof. dr. phil. A. MENTZ(†) og prof. dr. phil. R. SPÄRCK for den hjælp, jeg har modtaget ved benyttelsen af disse arkiver. Endelig har jeg haft lejlighed til at benytte M. KLINGE's meget interessante notater fra ekskursioner til Stadil Fjord (1912 og -14), Tipperne (1920 og -25) og Filsø (1925), hvorfor jeg bringer hans søn, grosserer JØRGEN B. KLINGE, Randers, min bedste tak. Sidst, men ikke mindst, skylder jeg dr. phil. Å. VEDEL TÅNING tak for tilskyndelsen til at skrive nærværende artikel og for den interesse, hvormed han altid følger mit ornithologiske arbejde.

II. Ynglepladserne.

A. De vest- og nordjyske ynglepladser.

De fleste af dværgmaagens danske ynglepladser ligger i Vest- og Nordjylland. Det var først i 1901, at man fik begrundet formodning om, at dværgmaagen ynglede her, men der er dog en ikke ringe grund til at tro, at den har ruget der længe før, idet der ifølge COLLIN (1895, p. 101) saa tidligt som i 1878 blev skudt en ung hun paa Skallingen den 10. V., altsaa paa et tidspunkt paa aaret, der ligger meget nær ved artens yngletid. Arten kan jo let være overset, da dens æg ligner terneæg, og fuglen er vanskelig at opdage blandt hættemaager, som den ofte ruger i selskab med, især hvis man ikke er opmærksom paa dens skrig.

1. Filsø.

Det sydligste sted, dværgmaagen vides at have ynglet i Vestjylland, er Filsø. I nogle meget detaljerede oversigter over fuglelivet ved Filsø, som KLINGE udarbejdede paa to ekskursioner til søen 25.—26. Maj og 20.—21. Juni 1925, findes følgende notis: „Dværgmaage. MARTIN HAAHR: 1 Par ynglede paa Gammeltofte Odde ca. 1908; nu findes den her ikke mere.“*) Det er det eneste tilfælde, der er kendt, af dværgmaage ynglende

*) Se ogsaa PEDERSEN 1925.

ved Filsø. JOHANNES LARSEN meddeler mig paa forespørgsel, at han anser MARTIN HAAHR for en fuldt paalidelig fuglekender, og fortsætter: „Jeg er kommet jævnlig til Filsø siden 1913, og mest om Foraaret fra Marts til Maj, men jeg har aldrig set Dværgmaager der.“ Ligeledes har TÅNING meddelt mig, at han besøgte Filsø 18. og 19. VI. 1917 uden at se dværgmaage.

2. Tipperne.

Paa Tipperne blev dværgmaagen første gang konstateret som ynglefugl af RAMBUSCH og MORTENSEN (1907, p. IX), der fandt den rugende mellem splitterner, terner og klyder paa Anholt (der dengang kaldtes Fuglepold) den 4. VII. 1907. De nævner ikke æggene, men der er ingen tvivl om, at fuglene rugede der.

Den næste gang, dværgmaagen vides at have ruget paa Tipperne, er i 1912, idet der i GRILL's ægsamling paa Zoologisk Museum findes et kuld paa 3 æg med etiketten: Tipperne 22. V. 1912, Hans Brink. Desværre er der ingen nærmere lokalitetsangivelse, saa det er uvist hvor paa Tipperne, reden har været. Da BRINK imidlertid vides at have fundet dværgmaage paa Klægbanken netop i 1912 (se p. 36 og BRINK 1914, p. 212), kunde den mulighed ikke paa forhaand udelukkes, at der havde indsneget sig en fejl paa etiketten. Jeg skrev derfor til HANS BRINK's søn, tandlæge JENS BRINK, Randers, der meddelte mig, at hans fader kom meget oftere paa Tipperne end paa Klægbanken. Da datoerne for besøgene paa Tipperne og Klægbanken desuden er forskellige, er der næppe grund til at tvivle om etikettens rigtighed.

Mellem 1912 og 1929 besøgte Tipperne af flere ornithologer, uden at dværgmaager blev iagttaget. En del af disse besøg er omtalt af TÅNING (1936, pp. 156—162); desuden kan nævnes de fire Jyllandsrejser (PEDERSEN 1924, 1925, 1926 og 1927); endelig har KLINGE udarbejdet en detaljeret oversigt over fuglelivet paa grundlag af to ekskursioner til Tipperne 4.—6. Juni 1920 og 22.—23. Maj 1925; heller ikke han saa dværgmaager paa Tipperne. I 1920 blev der dog set og skudt dværgmaage paa Værnengene, der grænser umiddelbart op til Tipperne. Herom har JOHANNES LARSEN meddelt mig følgende: „I Maj 1920 var jeg med LEHN SCHIÖLER ved Filsø

TABEL 1.
Tipperopsynets iagttagelser af dværgmaager 1929—41 inkl.

Dato	Lokalitet	Antal	Tidspunkt paa Dagen
11. IV. 1929	Sandrevlen *)	3	Kl. 18
12. IV. 1929	—	5	dagen igennem
15. IV. 1929	—	3	
4. VI. 1931	—	1	til aften
14. V. 1932	Tippersande	1	Kl. 12
25. IV. 1936		?1	
27. X. 1936	Sandrevlen *)	1 ung	
18. V. 1938	Rødsandshage	1 ung	
5. X. 1938	Nymindestrømmen	10	
27. X. 1938	—	1 ung	

*) NØ. for Tipperhuset.

og Nymindegab. 16. Maj var vi paa Værnengene for at skyde forskellige Fugle til SCHLÖLER's Samling. Der trak den Dag en Del Dværgmaager, og jeg fortalte ham, at jeg havde set en aars gammel i Overgangsdragt; han var ked af, at jeg ikke havde skudt den, og da der lidt efter kom en af samme Slags, skød jeg den.“

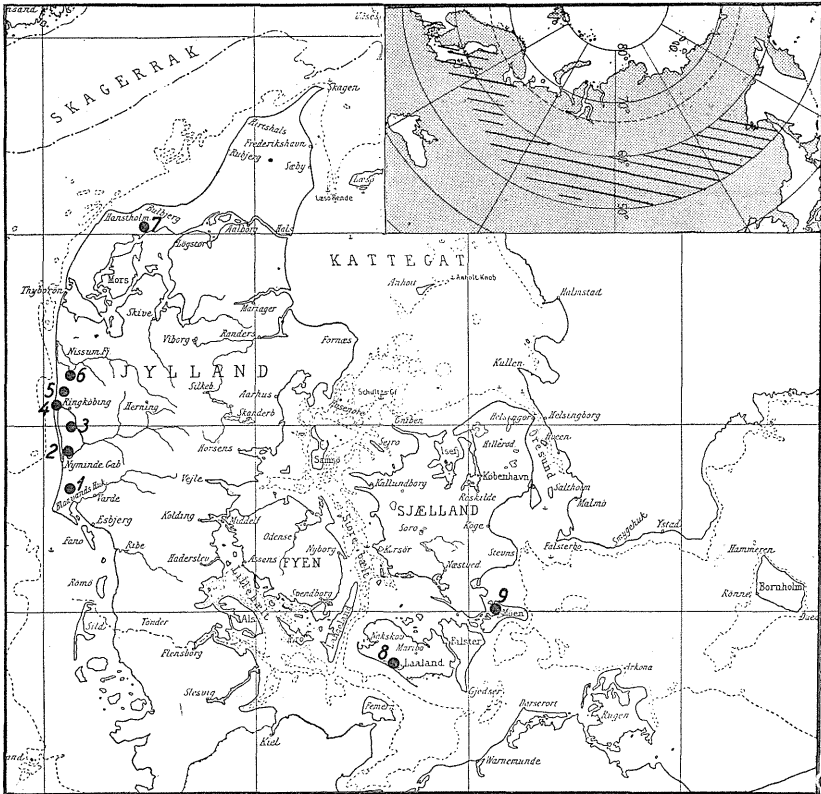

Fig. 1. Dværgmaagens danske ynglepladser: 1. Filsø, 2. Tipperne, 3. Klægbanken, 4. Stadil Fjord, 5. Husby Sø, 6. Nissum Fjord, 7. Vejlerne, 8. Rødby Fjord og 9. Tyreholm. Paa bikortet er antydet dværgmaagens omtrentlige udbredelse i det palæarktiske område.

Fra aarene 1929—41 inklusive vides det med sikkerhed, at dværgmaagen ikke har ruget paa Tipperne, idet de nøjagtige redeoptællinger fra disse aar har givet negativt resultat med hensyn til denne art. For at vise, at dværgmaager dog jævnlig er set paa Tipperne i perioden 1929—41, har jeg sammenstillet Tabel 1, som indeholder alle opsynets observationer af dværgmaager i dette tidsrum. Naar man tager i betragtning, at disse observationer er resultatet af kyndige folks daglige optæl-

linger af samtlige fugle paa det fredede omraade, i det mindste i sommerhalvaaret, virker de som en yderligere bekræftelse paa, at dværgmaagen ikke i disse aar har ynglet paa Tipperne.

Det er derfor særlig interessant, at denne smukke fugl igen i 1942 blev fundet rugende paa Tipperne, og fundet vil i det følgende blive grundigt beskrevet. Første gang, de ynglende dværgmaager i 1942 blev iagttaget paa Tipperne, var den 2. VI. Under redeoptællingen paa Rødsandshage hørte jeg et skrig, som jeg ikke var vant til, og fandt hurtigt 2 dværgmaager mellem hættemaagerne, der hang i luften over mig overalt, hvor jeg gik. Den ene af de to dværgmaager var i sommerdragt, den

Fig. 2. Dværgmaagereden paa Tipperne 3. VI. 1942.

anden i ren vinterdragt. Det kunde tydeligt ses paa fuglenes opførsel, at de havde rede, men at reden laa paa det endnu ikke optalte omraade, for de kom flyvende derfra, snart den ene, snart den anden og snart begge to, skreg nogen tid over hovedet paa mig og fløj tilbage i den retning, hvorfra de var kommet. Den næste dag, den 3., skred optællingen saa langt frem, at jeg naaede reden. Af det par, der saas ved reden, var den ene helt i sommerdragt, medens den anden havde hvide pletter paa det ellers sorte hoved og lyse undervingedækfjer. Den fugl, der var i sommerdragt, gik hurtigt paa reden, saa snart jeg fjernede mig ca. 50 m.

Reden fandtes ca. 130 m fra kysten i en spredt hættemaagekoloni, ca. 5 og 10 m fra de to nærmeste hættemaagereder og ca. 20 m fra en rede af hav- eller fjordterne. Det omraade, hvor reden fandtes, var dækket af en ganske lav vegetation, fortrinsvis bestaaende af gaasepotentil (se fig. 2). Af redemateriale var der, som det fremgaar af billedet, kun anvendt ganske faa og tynde plantestængler, der var anbragt i en kun meget lidt uddybet redeskaal. Dværgmaagens redebygning viste derigennem stor overensstemmelse med de omkringliggende hættemaagers, idet

de hættemaager, der ruger paa den omtalte gaasepotilvegetation paa Tipperne, ofte anvender meget lidt redemateriale. De omraader, hvor den omtalte vegetation findes, ligger saa højt, at de ikke mere er udsat for oversvømmelse, og bunden bliver som regel tør allerede tidligt paa for-aaret.

Næste gang, reden blev tilset, var den 17. VI.; den var da tom, og der fandtes hverken skalstumper eller æghinder, hvilket viser, at æggene ikke var udruget, men tømt (sandsynligvis af stormmaage), og der saas eller hørtes ikke noget til fuglene i nærheden. Derimod saas et andet par ca. 400 m fra det sted, hvor reden havde været; de skreg kun nogle

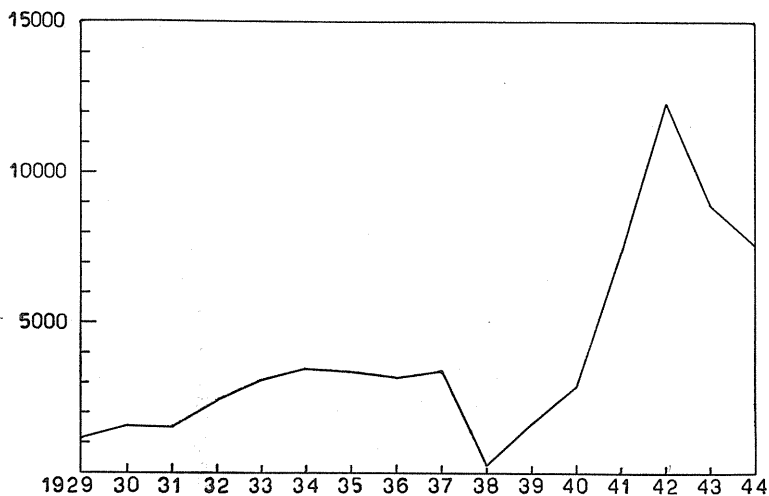

Fig. 3. Antal hættemaagereder paa Tipperne i aarene 1929—44.

faa gange over mig, hvorpaa de fjernede sig, og de kom ikke tilbage, skønt jeg ventede en halv times tid, saa de har næppe haft yngel i nærheden. At det var et andet par end det, der holdt til ved reden, fremgik af, at begge fuglene havde lyse undervingedækfjer og hvide pletter paa hovedet.

Det er utvivlsomt ikke noget tilfælde, at det netop var i 1942, at dværgmaagerne forsøgte at ruge paa Tipperne. 1942 betegner nemlig et toppunkt paa kurverne over antallet af reder af de fleste fuglearter paa Tipperne. Dette gælder frem for alt hættemaagerne, som det fremgaar af kurven fig. 3. Grunden til at saa mange fugle i 1942 søgte til det fredede omraade paa Tipperne for at yngle, er den stadig ivrigere indsamling af maageæg til export*). Ifølge jagtloven er det kun tilladt at indsamle æg af maager, men denne indsamling er gaaet ud over mange andre

*) At det ikke er ægindsamlingen paa Klægbanken alene, der har bevirket fremgangen i antallet af hættemaagereder paa Tipperne fra 1940 til 1942, fremgaar af, at medens bestanden paa Klægbanken i dette tidsrum kun gik ca. 1300 tilbage, gik den paa Tipperne ca. 9400 frem (se TÅNING 1943).

fuglearter, for dels har indsamlingen virket meget forstyrrende paa ynglepladserne, og dels er der naturligvis paa grund af ukyndighed eller bevidst lovovertrædelse blevet indsamlet mange æg af andre fuglearter. Da det nu er almindelig kendt, at ægindsamlingen kulminerede netop i 1942 (exporttal maa for tiden ikke offentliggøres), og da dværgmaagen ofte yngler sammen med hættemaager, kan der næppe være tvivl om, at det er ægindsamlingen, der har fordrevet de her omtalte dværgmaagepar fra deres hidtidige yngleplads og tvunget dem til at forsøge at yngle paa Tipperne. (Det er blevet mig fortalt, at ejeren af Hindø i Stadil Fjord netop i 1942 begyndte at samle maageæg paa denne ø, saa det er i høj grad sandsynligt, at parrene stammer derfra).

I sommeren 1943 havde jeg naturligvis opmærksomheden særlig henvendt paa dværgmaager, da jeg haabede, de vilde gentage forsøget paa at ruge paa Tipperne, men jeg saa kun et eksemplar, en ung fugl, der den 16. V. kl. 21 rastede paa Sandrevlen.

3. Klægbanken.

Den første gang, man fik begrundet formodning om, at dværgmaagen yngede paa Klægbanken, var i 1901. WINGE skriver herom (1902, p. 320): „En ganske lignende Iagttagelse er i Forsommeren gjort et andet Sted i Landet, hvor omtrent 10 Par Dværgmaager opholdt sig; Stedet ønskes ikke nævnt.“ Herom skriver WINGE i kladden til et brev til R. JUL OLSEN dateret 22. VIII. 1901 (i en fodnote): „Paa Klægbanken i Ringkøbing Fjord saa Dyr læge ROAR-CHRISTENSEN i Forsommeren omtrent 10 Par“. (Det var i Maj — se ROAR-CHRISTENSEN 1905, p. 246). Man kan saaledes gaa ud fra, at der ikke blev fundet reder i 1901.

I 1902 og 1903 saa ROAR-CHRISTENSEN igen arten „paa samme tid og sted“ (ROAR-CHRISTENSEN 1905, p. 246) og midt i Maj 1903 saa JUL OLSEN 10-15 par, „vistnok ynglende“ (WINGE 1904, p. 387). Han har aabenbart ikke meddelt WINGE alt, hvad han vidste; i hans ægsamling paa Zoologisk Museum findes nemlig et kuld (2 æg) taget paa Klægbanken 15. V. 1903, og af hans notater (se TÅNING 1936, p. 193) fremgaar, at der paa denne dato ved den vestlige kyst ved nordenden „var adskillige, flest gamle (udfarvede Fugle); enkelte Reder fandtes der med Æg“. JUL OLSEN har sendt mig et udførligt brev om dværgmaagen, hvoraf jeg citerer følgende angaaende dette besøg paa Klægbanken: „Her fandt jeg nogle reder, der ikke adskilte sig fra fjordternereder, der ogsaa fandtes her; de var bygget af lidt tørre rørstumper og bladstumper af sødgræs[?], men lignede slet ikke hættemaagereder; jeg var derfor tilbøjelig til at tage dem for fjordternereder, men tog, før ved præparation og nøjere undersøgelse muligt at komme til et sikkert resultat, et kuld med hjem; — der var 2 æg i hver af rederne“. — „De foranævnte 2 æg fra 1903 findes paa Zool. Museum.“ ROAR-CHRISTENSEN opfører i sit katalog fra samme dato (15. V. 1903) to kuld fra Klægbanken (1/3 og 1/1 æg), men i hans samling findes kun 1 æg fra denne dato. (At han selv var ved Ringkøbing Fjord paa denne dato, er sikkert, for JUL OLSEN har meddelt mig, at han traf ham).

I 1904 besøgte JUL OLSEN igen Klægbanken (7. og 8. VI.) og saa „ved Vestsiden paa Holmens Nordende 21 (dværgmaager) i spredt Flok; 3 gamle udfarvede Fugle, de øvrige i Overgangsdragt; endvidere enkelte Fugle andre steder. Reder fandtes ikke“ (TÅNING 1936, p. 193; se ogsaa WINGÆ 1905, p. 220). Ved denne lejlighed var JUL OLSEN i selskab med O. HAASE, som har skrevet herom (1906); han bekræfter, at de ingen reder fandt trods meget ihærdig søgen (l. c. p. 26). ROAR-CHRISTENSEN (1905, p. 246) havde mere held med sig. Han besøgte Klægbanken tre gange i 1904, men i afhandlingen omtales kun de to (15. V. fandtes 3 reder med stærkt rugede æg, og 19. V. var rederne ødelagt af oversvømmelse, men 6-8 fugle saas). Den tredje gang var 28. V.; i hvert fald findes der et tre-kuld med denne dato i hans samling.

I 1905 fandt ROAR-CHRISTENSEN (1905, p. 246) 8 reder, og han meddeler (l. c. p. 247), at opsynsmanden mente, „at Fuglene havde faaet Unger i dem alle“. Han har dog selv vidst bedre besked, for i hans samling findes 3 tre-kuld fra Klægbanken 30. V. 1905, og i Zoologisk Museums samling findes 1 tre-kuld (svagt rugede) taget af ham paa Klægbanken 29. V. 1905.

I 1906 tog ROAR-CHRISTENSEN mindst 4 tre-kuld paa Klægbanken, nemlig 2 (fra 30. V.), som findes i hans samling, 1 (ligeledes fra 30. V.), som findes paa Zoologisk Museum, og 1 (fra 31. V., friske), som findes i WINDEBALLE'S samling, og han har utvivlsomt ogsaa taget det tre-kuld fra 30. V., som findes i SCHARLING'S samling.

I 1907 besøgte Klægbanken af en ekskursion under ledelse af RAMBUSCH og MORTENSEN. Dværgmaagen omtales i beretningen (1907, p. VIII), men reder nævnes ikke. At der har været reder fremgaar derimod af ROAR-CHRISTENSEN'S ægsamling, hvor der findes et tre-kuld og et fem-kuld fra 30. V.

Fra 1908 har vi meget fyldige oplysninger fra Klægbanken, idet der i Naturfredningsraadets arkiv findes en beretning, som ROAR-CHRISTENSEN indsendte til Udvalget for Naturfredning i anledning af hans besøg paa Klægbanken 11.—13. VI. 1908. Af denne beretning gengives alt, hvad der staar om dværgmaagen:

„Dværgmaagen, der som sædvanlig boede langs Øens Vestsiden i Kogleax-Bæltet, var tiltaget stærkt. Alene paa det afmaalte Stykke fandtes 25 Reder i to Kolonier. Denne smukke og livlige lille Maage holder i Modsætning til Hættemaagen mest af den nordre Ende, men jeg har i de senere Aar set den hele Vejen langs Vestsiden, hvor den har ynglet i smaa Kolonier paa 2 à 3 Par. Af Mangel paa Tid var jeg i Aar ikke ret langt sydligere end det afmaalte Parti. Som nævnt bor den i Kogleax-Bæltet, og dens Rede er i Reglen bygget saa høj, at ikke en ringe Oversvømmelse kan skade den; men i Aar fandtes flere af Rederne paa Kanten af Græs-Bæltet og paa smaa Græsknolde i Kogleaxene, hvilket tyder paa, at den er begyndt at blive klog af Skade, eller tør de nu større Kolonier af den maaske tillade sig mere overfor de andre Fugle. Græspartiet tilhører jo ellers Ternerne og de enkelte Vadefugle.

Der fandtes tydelige Spor af Reder, som havde været oversvømmede, og en frisk opskyllet Flodvrag-Bremme dækkede halvt over en forladt

Rede, hvilket beviste, at der ogsaa i dette Foraar havde fundet en Over-
svømmelse Sted.

De fleste af dens Æg var udrugede, før vi forlod Øen, og der var
derfor rig Lejlighed til at fotografere dens Unger og at sammenligne
dem med Ternens. Saasnart Ungerne ere tørre, løbe de ind i Græsset
(mellem Kogleaxene); men er der endnu et Æg i Reden, ruger Maagen
dette, og Ungerne komme da tilbage til Reden for at blive varmede.
Skjønt jeg viede denne Maage min største Interesse, har jeg dog ikke
set den fodre sine Unger. Af og til saas en ung Stormmaage at forsøge
sig paa dens Yngel, men de raske Dvergmaager vare Mænd for at jage
den af Vejen.“

I arkivet findes desuden et kort over den nordlige del af Klægbanken.
Det blev opmaalt ved samme lejlighed af KLINTØ under botanisk vejled-
ning af MENTZ, der ogsaa var derovre. Dette kort viser den nøjagtige ud-
bredelse og sammensætning af de forskellige vegetationstyper, og der er
indsat to dværgmaagekolonier: en paa 15 par nær nordspidsen og en paa
10 par paa den vestlige side ca. 900 alen fra nordspidsen. Den første dæk-
ker over tre vegetationstyper, nemlig *Agrostis alba*, *Scirpus maritimus* og
Scirpus Tabernaemontani; den anden dækker kun over de to sidstnævnte.

AMOR HANSEN meddeler mig, at han (sammen med KLINGE og P. G.
RALFE, Isle of Man) besøgte Klægbanken 30. V. 1908 og fandt „en koloni
paa ca. 40 par; alle rederne indeholdt 3 æg, og alle parrene fik ungerne
paa vingerne“. Det sidste er dog maaske tvivlsomt, for der blev i 1908
taget mindst 3 kuld, nemlig 2 tre-kuld (12. VI.), som findes i ROAR-CHRIS-
TENSEN'S samling og et tre-kuld (20. VI.), som findes i KOEFOED'S sam-
ling paa Zoologisk Museum.

I Juni 1909 besøgte ROAR-CHRISTENSEN igen Klægbanken. Han skriver
herom i indberetning til Udvalget for Naturfredning bl. a.: „9de og 10ende
var jeg paa Klægbanken.“ og senere: „Dværgmaagen var vist aftaget noget,
jeg fandt saaledes kun ca. 12 Par paa det fredede Areal.“ Et svagt ruget
tre-kuld, som findes i Zoologisk Museums samling og ifølge etiketten er
taget af ROAR-CHRISTENSEN paa Klægbanken 7. VI. 1909, maa være galt
dateret, for ifølge indberetningen var han paa det tidspunkt paa Tipperne.
Et kuld fra 10. VI, som ifølge SCHARLING tilhører Lærer TOUBORG, Mors,
er vel ogsaa taget af ROAR-CHRISTENSEN. Fra JUL OLSEN'S besøg 13. VI.
findes paa Zoologisk Museum 1 fire-kuld og 2 tre-kuld samt en dununge;
han har meddelt mig, at han ved den lejlighed fandt „adskillige reder“. Foruden den ovenfor omtalte yngel blev der 30. VI. taget et let ruget
tre-kuld, som findes i WINDEBALLE'S samling.

I aarene 1910 og 1911 er nedgangen i dværgmaagernes antal paa
Klægbanken sikkert fortsat, for BRINK (1914, p. 212) fandt 1. VI. 1912 kun
en koloni paa 8-10 par. Han tog et tre-kuld, som findes i KOEFOED'S sam-
ling paa Zoologisk Museum.

Endnu i 1913 ynglede arten her (der findes et tre-kuld fra 4. VI. 1913
i GRILL'S samling paa Zoologisk Museum), men siden den tid er den ikke
fundet ynglende (KOEFOED skriver (1924, p. 156), at paa Klægbanken er

dværgmaagen „forlængst fordrevet“ — se iøvrigt TÅNING 1936, p. 194—196), og i aarene 1933, 1935 og 1937—43 er det fastslaaet, at den ikke har ruget der. (Om de nøjagtige optællinger i disse aar se TÅNING 1943, p. 12).

4. Stadil Fjord.

Det første vidnesbyrd vi har om, at dværgmaagen har ruget ved Stadil Fjord, er et svagt ruget tre-kuld, som blev taget paa Stadilø 30. V. 1908 af AMOR HANSEN og nu findes i WINDEBALLE's samling. (Paa denne dato besøgte AMOR HANSEN Klægbanken. Man kunde derfor befrygte, at der havde indsneget sig en fejl paa etiketten og at kullet stammede fra Klægbanken, især da dværgmaagen ellers ikke kendes fra Stadil Fjord før 1927, og da AMOR HANSEN intet kan oplyse om sit besøg der, men da kullet følges af hans originale etikette, er der næppe grund til tvivl).

I 1912 besøgte KLINGE Stadilfjordomraadet 24.—26. V., idet han fulgte Madum Aa fra Sundehuse til Stadilø. Han gjorde meget nøjagtige notater, og det fremgaar heraf, at han ingen dværgmaager saa. 21.—25. V. 1914 var han igen ved Stadil Fjord uden at se dværgmaager. TÅNING besøgte Stadil Fjord (eksklusive Hindø) 21.—23. VI. 1917 uden at se dværgmaage.

Derefter ved vi intet før 1926, da der blev set nogle faa fugle (PEDERSEN 1926 og HOLSTEIN 1927), og aaret efter fandt J. CHR. HARBOE en koloni. HARBOE skriver derom i et brev til mig, at han i sin samling „har to Kuld taget 26. V. 1927 i (Krogen Kryle) Stadil Fjord. Der var 6-7 Reder med Æg; set 20-30 Fugle. Rederne anbragt mellem Hættemaagereder i Rørstubbe. Æggene rugede 2-3 Dage, dog ogsaa Reder med ufuldtalligt Kuld.“ LØPPENTHIN har et tre-kuld, hvorom han meddeler mig følgende: „friskt. Vest-Stadil Fjord 26. Maj 1927. Leg. J. CHR. HARBOE. Rederne var som smaa Hættemaagereder, anbragt i en Sorternekoloni.“ HARBOE's og LØPPENTHIN's kuld stammer saaledes fra samme koloni, der iøvrigt ogsaa omtales af HANS PEDERSEN (1927, p. 14).

I 1932 fandtes i Juli op mod 20 reder paa sydenden af Hindø (TÅNING 1936, pp. 199—200), og KJÆR (1932, p. 149) mener, at den dette aar har ruget paa Stadilø (10-15 fugle). SCHARLING har to kuld fra Hindø mærket 7. VI. 1933, men ØSTERGAARD CHRISTENSEN finder, at disse æg mest ligner terneæg. I 1936 og 1937 besøgte Læge A. JØRGENSEN Hindø, og han meddeler mig, at han det ene aar saa 7 reder med æg og det andet aar et lignende antal. I 1939 ynglede 2-3 par paa Hindø (N. H. JENSEN 1939 — det er efter beretningen ikke klart, om rederne blev fundet).

Et lignende antal fandtes i 1942; ØSTERGAARD CHRISTENSEN meddeler mig følgende herom: „Hindø, d. 13. VI. 1942. Koloni paa 3 Par paa Øens Sydspids paa en lavtliggende Havremark. — Paa samme Mark fandtes Reder af Hættemaager, Sandterner, Havterner, Fjordterner og Strandskader. — Dværgmaagerederne laa med en indbyrdes Afstand af 6 til 10 m og var bygget af ret groft Materiale (visne Straa) og lignede smaa Hættemaagereder. Redernes Højde var forskellig, men stod i Forhold til Vegetationens Højde i de nærmeste Omgivelser. Redernes Indhold var: 1. — 2 Dununger + 1 Æg, som var trillet ud af Reden. 2. — 3 spraaede Æg. 3. — 3 rugede Æg. — Største Antal Fugle set paa en Gang var 6.“

5. Husby Sø.

I Husby Sø blev dværgmaagen første gang fundet ynglende 1. VI. 1913 (KLINGE 1914, p. 166). Der ynglede dengang 6—10 par (han fandt 6 reder, nemlig 3/1, 2/2, 1/3 Æg). Fra 13. V. 1914 findes i Zoologisk Museums samling 1 ♂ og 1 ♀ fra Ulfborg, Husby, og 23. VI. 1917 saa TÅNING „nogle faa“ mellem hættemaager paa holmene i søen. I 1921 fandtes en koloni paa godt 10 par (KOEFOED 1924, p. 159); men i 1922 blev ingen reder fundet (l. c.). I 1927 besøgte Husby Sø af et selskab paa 7 personer (PEDERSEN 1927); de saa 5 fugle, men ingen reder. I 1932 (KJÆR 1932, p. 149) fandtes 1 rede; det ynglende antal ansattes til 6 par.

Fra 1933 har AMOR HANSEN meddelt mig følgende: „1933 fandt jeg den ynglende paa en af Øerne i Husby Sø. Redebygning og Æglægning var paabegyndt i 15 Reder. Da jeg en Uges Tid senere tilsaa Kolonien, var samtlige Reder tømt for Æg. Paa samme Ø fandtes nemlig en Koloni af *Lar. ridibund*.“ Fra 1939 meddeler N. H. JENSEN (1939) følgende: „Paa Svinemade i Husby Sø ruger 10-15 Par. I de Reder, jeg saa her 13. VI., var der endnu Æg. Dværgmaagerne ruger spredt mellem ca. 100 Hættemaager og en halv Snes Fjordterner. Muligvis findes enkelte andre Par mellem Hættemaagerne; men Dværgmaagerne drager vidt omkring for at fouragere og er derfor vanskelige at stedfæste.“

6. Nissum Fjord.

I Zoologisk Museums ægsamling findes et tre-kuld mærket: Nissum Fjord 1. VI. 1912, Amor Hansen. Om dette kuld har AMOR HANSEN fortalt mig, at han fandt det i en ægsamlers kurv mellem hættemaageæg indsamlet ved Felsted Kog. Iøvrigt mener han, at arten sikkert har ynglet her i aaarene 1920—30. 6. VI. 1920 saa TANG PETERSEN (1930, p. 148) 6 dværgmaager paa Nissum Fjord; og i Zoologisk Museums samling findes en ad. ♂ fra Nørre Vosborg, Nissum Fjord 4. V. 1921. TÅNING besøgte Nissum Fjord 24. VI. 1917 (Sydenden, Tokkedal, Nr. Vosborg; Indfjorden) uden at se dværgmaage.

7. Vejlerne.

Ved Vejlerne blev dværgmaagen første gang paavist som ynglende i 1928 (HOLSTEIN 1932, p. 46), da der i Selbjerg Vejle ynglede ca. 15 par. I 1929 (l. c.) ynglede 16-20 par, og KOEFOED tog det aar et tre-kuld og noterede i sit katalog (der nu findes paa Zoologisk Museum): „3 Æg fra Vejlerne i Thy 4. VI. 1929. Reden i højt Græs uden egentligt Underlag. Dværgmaagen er ret almindelig der, vi fandt tre Kolonier paa ca. 8 à 12 Reder. Æggene frisklagte.“ I 1931 opgør HOLSTEIN (l. c.) bestanden til 20-25 par. I 1937 rugede arten ved Bygholm Vejle, idet en samler, hvis navn jeg ikke har faaet opgivet, ligger inde med 2 tre-kuld mærket Bygholm Vejle, Lund Fjord 29. V. 1937. I 1937 og 1938 besøgte LØPPENTHIN Vejlerne og meddeler mig følgende derom: „16. Juli 1937 noterede jeg ingen Dværgmaager ved Selbjergvejle. 18. Juni 1938 saas vel ca. 40 ialt i Terrænet mellem Dæmningen ved Hanvejle og Selbjergvejle. De var urolige, men Yngel iagttoges ikke.“ I 1939 opgjordes antallet af ynglefugle ved Selbjerg Vejle til ca. 50 par (LØPPENTHIN 1939, p. 229).

Fra 1940 og 1941 meddeler LØPPENTHIN mig følgende: „10. Juni 1940. Talrig paa det sædvanlige Sted Nordøst for Selbjergvejle. Nogle saas ogsaa sydligere under en Tur ad Dæmningen mellem Selbjergvejle—Glombak og Bygholmvejle. Der var mindst 50, snarere 100 Fugle ialt. Med friske til haardt rugede Æg saas 6 Reder spredt paa fugtige Steder Nordøst for Selbjergvejle; de laa i Smaaagrunder, sammen med Fjordterneder. Sidstnævnte laa gerne paa Tuer, mens Dværgmaagerederne var bygget op fra vaad Bund. — 5. Juni 1941. Faatallig ved Selbjergvejle. Reder saas ikke, kun 3 Fugle ved den nordlige Del. 2 jagttoges i den sydlige Del af Bygholmvejle. Ved Bygholm noteredes en 1-aarig Fugl.“

Fra 1942 indberetter N. H. JENSEN (1942) følgende fra 25. VI.: „Paa en Tange i Vesløsvejle traf jeg blandt et større Antal Hættemaager en lille Dværgmaagekoloni. Der var ca. 10 Par, men kun 3 Reder, hvoraf de 2 var anbragt paa smaa Tuer af Siv omgivet af Vand, den tredie i Græsset paa Land. Flere Reder var tømt for nyelig.“

B. De sydøstdanske ynglepladser.

Om de sydøstdanske forekomster af dværgmaagen som ynglefugl ved man meget mindre end om de vest- og nordjyske; men ligesom fra det vestjyske har man fra det sydøstdanske omraade et fund, som gør det sandsynligt, at arten har ruget der længe før 1901, idet der paa Zoologisk Museum findes et skind af en hun fra Avnede Strand 1. VI. 1884 (H. CHR. MORTENSEN).

8. Rødby Fjord.

Det var i Rødby Fjord, at JUL OLSEN første gang paaviste dværgmaagen som ynglende i Danmark (WINGE 1902, pp. 319—20), idet han her saa 10-12 fugle og skød en gammel han med rugeplet. JUL OLSEN meddeler mig, at han paa det andet besøg i 1901 (11. VI.) saa 15-20 fugle. Reder blev ikke fundet i 1901. I 1902 besøgte JUL OLSEN to gange Rødby Fjord. Han meddeler mig herom følgende: „25. Maj i Rødby Fjord, høj vandstand, saa ikke Dværgmaager. — 15. Juni. Vandstanden var i aar meget høj i Rødby Fjord. I en fladbundet pram stagede jeg gennem omraadet, hvor Hættemaagekolonien og Dværgmaagerne sidste aar fandtes. Vandet stod højt her, hvor jeg sidste aar kunde færdes tilfods; ogsaa i aar havde nogle Hættemaager bygget her, men i meget begrænset antal; Dværgmaager saa vi ikke noget til.“

I 1903 meddelte ROAR-CRISTENSEN til WINGE, at dværgmaagen havde lagt æg ved Rødby Fjord. Det fremgaar af følgende (WINGE 1904, p. 388): „At Arten dette Aar har lagt Æg et andet Sted i Landet, er godtgjort; men Stedet ønskes ikke nævnet“, sammenholdt med følgende (ROAR-CRISTENSEN 1905, p. 249): „Til hans Aarsberetning om danske Fugle har jeg tidligere givet Meddelelser om Dværgmaagen ved Ringkøbing og Rødby.“ Dette bliver yderligere bekræftet af følgende (fra kladden til et brev fra WINGE til JUL OLSEN 15. XI. 1905): „Det er ganske rigtigt, naar ROAR-CRISTENSEN siger, at han har givet Oplysninger om Dværgmaagen ved Rødby; det „andet Sted i Landet“ i Aarsberetningerne betyder snart Rød-

TABEL 2. Dværgmaage. Antal reder og fugle paa danske ynglepladser 1901—1942.

Loka- litet Aar	Filsø	Tipperne	Klæg- banken	Stadil Fjord	Husby Sø	Nissum Fjord	Vejlerne	Rødby Fjord	Tyreholm
1901	20 f	15-20 f	..
02	20 f	÷	..
03	..	÷ Lo, He	3 r, 20-30 f	+ r	..
04	..	÷ Ha	3 r, 21 f	÷	..
05	8 r	÷	..
06	≧ 5 r	÷	..
07	..	en del f	≧ 2 r
08	1 r	..	≧ 25 r, 80 f	≧ 1 r
09	..	÷ Ro (09)	12 r
10	..	÷ Kl (10)
11
12	..	≧ 1 r	16-20 f	÷	..	≧ 1 r
13	≧ 1 r	..	6 r, 12-20 f
14	÷	2 skudt
15	÷ Tå (36)
16
17	÷	÷	faa	÷
18
19
20	..	÷	6 f	÷

21	> 10 r	1 skuddt
22	„sikkert ynglende“
23	..	÷ Ko (24)
24	..	÷ Pe(24), Tå(36)	..	÷ Pe (24)
25	÷	÷ Pe(25), Kl
26	..	÷ Pe(26)	..	9 f
27	÷ Pe (27)	÷ Pe(27)	..	6-7 r, 20-30 f	5 f	
28	÷ Tå (36)	15 r	..
29	..	÷ r	16-30 r	..
30	..	÷ r
31	..	÷ r	20-25 r	..
32	..	÷ r	÷ Tå (36)	20 r, 50-55 f	1 r, 12 f	
33	..	÷ r	÷	..	15 r	
34	..	÷ r	÷ Ar	..	
35	..	÷ r	÷	÷ Ar	..	
36	..	÷ r	..	7 r	÷ Ar	..	
37	..	÷ r	÷	7 r	≧ 2 r	..	
38	..	÷ r	÷	40 f	..	
39	..	÷ r	÷	2-3 r	10-15 r	..	100 f	..	
40	..	÷ r	÷	6 r, 50-100 f	..	
41	..	÷ r	÷	4-6 f	..	
42	..	1 r, 4 f	÷	3 r	3 r, 20 f	..	

r = reder, f = fugle. Ar = Arthur Christiansen, Ha = Haase, He = Hedin, Ho = Holstein, Kl = Klinge, Ko = Koefoed, Lo = Lodge, Pe = Pedersen, Ro = Roar-Christensen og Tå = Tåning.

by, snart Klægbanken; til mig har han fra begge Steder givet meget udførlige Beretninger; men jeg maatte jo ikke meddele til andre hverken hans Navn eller hans Steder.“ De her omtalte meddelelser maa aabenbart have været mundtlige, for der findes ikke i WINGE's brevsamling noget brev fra ROAR-CHRISTENSEN om Rødby Fjord. ROAR-CHRISTENSEN's æg-samling giver heller ingen oplysninger, for der findes ingen æg fra Rødby, og hans notater var desværre ikke tilgængelige for mig.

Om Rødbykoloniens senere skæbne ved vi intet udover, at JUL OLSEN, der ikke var ved ynglepladsen i 1903, meddeler mig, at han i 1904—06 ikke saa arten i Rødby Fjord. (Han flyttede fra Falster i 1906).

9. Tyreholm ved Ulvshale.

Medens Rødbykoloniens skæbne saaledes er ukendt, har vi fra de senere aar et vidnesbyrd om, at der stadig findes en sydøstdansk bestand af dværgmaager, idet der hos en samler, hvis navn ikke er mig bekendt, findes et tre-kuld fra Tyreholm ved Ulvshale paa Møen fra 8. VI. 1939. Der skal ved den lejlighed være blevet iagttaget 6-10 par.

III. Sammenfatning og Diskussion.

A. Dværgmaagens optræden paa de enkelte ynglepladser.

En oversigt over dværgmaagens yngleforekomster er givet i tabel 2. Denne indeholder foruden, hvad der er omtalt i teksten, en del henvisninger til litteratur om ekskursioner, der har givet negativt resultat med hensyn til ynglende dværgmaage.

Tabellen giver et levende indtryk af artens ustadighed i valget af yngleplads fra aar til aar.

1) Fra Filsø har vi den ene, daarligt dokumenterede forekomst af et par fra ca. 1908.

2) Fra Tipperne kendes to gamle forekomster (1907 og 1912) og en meget ny (1942), og det er givet, at arten i hvert fald ikke har ruget der fra 1929 til 1941, ligesom det er sandsynligt, at den har været forsvundet derfra mellem de to første forekomster, idet ROAR-CHRISTENSEN ikke fandt den i 1909, skønt han bl. a. var paa Fuglepold, hvor arten ynglede i 1907.

Grunden til, at dværgmaagen ikke har ruget paa Tipperne i den lange tid fra 1920 til 1941 er sikkert, at der siden sænkningen af vandstanden i fjorden er blevet for tørt, hvilket har gjort det vanskeligt for arten at finde egnede redepladser. Som det fremgaar af litteraturen bygger den som regel høje reder i selve vandet eller paa sumpet terræn, medens reder

af den type, som fandtes paa Tipperne i 1942 (se p. 32) paa tørt land, er langt sjældnere. Det er derfor ikke egnede redepladser, men freden, der lokkede dværgmaagen til Tipperne, idet den intensive ægsamling paa de sædvanlige ynglepladser (som omtalt p. 33) gjorde den opholdet der ubehageligt.

3) Paa Klægbanken var bestanden aabenbart i jævn fremgang, fra den blev opdaget i 1901, til den kulminerede i 1908. Derefter gaar den tilbage, og 1913 er det sidste aar, arten vides at have ruget der. Det er sandsynligt, at den ikke siden har ynglet paa Klægbanken, og for de sidste 10 aar vides det med sikkerhed.

Aabningen af Hvide Sande Kanalen i Marts 1910 har sikkert en væsentlig del af skylden for at have fordrevet dværgmaagen herfra (om saltholdighedens betydning se p. 44), og maaske er den blevet endeligt fordrevet af stormfloden 11. VI. 1913, men da tilbagegangen begyndte før Hvide Sande Kanals aabning, kan denne ikke tillægges hele skylden.

4) Fra Stadil Fjord har vi det gamle kuld fra 1908 og efter et tidsrum paa 18 aar, hvor vi saa godt som intet ved, 4 forekomster adskilt ved to til flere aar. Det er ikke udelukket, at arten har ruget ved fjorden i alle de 15 aar mellem 1927 og 1942, men selv hvis det er tilfældet, viser den sin sædvanlige ustadighed ved snart at ruge paa Stadilø, snart ved Krogen Kryle og snart paa Hindø. De sidste aar synes der at have været meget faa dværgmaager ved Stadil Fjord.

5) Det, der falder mest i øjnene, naar man betragter kolonnen for Husby Sø i tabellen, er, at der ikke kendes noget tilfælde, hvor man er gaaet forgæves til søen for at se dværgmaagen i yngletiden, og kun i ét tilfælde blev der ikke fundet reder. Det er saaledes ikke udelukket, at arten til stadighed har ruget paa øerne i søen. Bestanden har dog sikkert varieret i størrelse.

6) Fra Nissum Fjord ved vi meget lidt: vi har det ene kuld fra 1912, samt en formodning om, at arten har ruget der mellem 1920 og 1930. Om antallet af rugende fugle ved vi intet.

7) Vejlerne er det eneste yngleomraade, der, saavidt vides har været oppe paa en bestand paa størrelse med Klægbankens i 1908. Iøvrigt har vi omtrent lige saa faa negative oplysninger fra Vejlerne som fra Husby Sø; dog ser det ud til, at bestan-

den i hvert fald har været meget lille omkring 1934—36, da ARTHUR CHRISTIANSEN ingen reder fandt under sine langvarige ophold der i disse aar. I det hele taget har man indtryk af, at bestanden ved Vejlerne har varieret meget i størrelse.

8) I Rødby Fjord fandtes en lille koloni (op mod 10 par) i 1901. I 1903 skal der være fundet æg, men ingen er bevaret. De næste 3 aar synes dværgmaagen ikke at have ruget der, og senere ved vi intet.

9) Paa Tyreholm ved Ulvshale fandtes i 1939 en lille koloni (6-10 par), der kan være efterkommere af Rødbykolonien.

B. Saltholdigheden ved ynglepladserne.

I størstedelen af sit yngleomraade er dværgmaagen ifølge sagens natur en ferskvandsfugl (se bikortet fig. 1, p. 31). Kun ved enderne af dette vidtstrakte omraade har den mulighed for at komme i berøring med saltvand i yngletiden, og selv udenfor yngletiden ses den saa godt som aldrig ved det aabne havs kyster. Udenfor Danmark er arten kun ganske enkelte gange fundet ynglende ved brakvand (nemlig ved Matzalvigen i Estland, paa Karlø ved Uleåborg og paa Gotland). I det følgende har jeg søgt at samle alle tilgængelige oplysninger om saltholdigheden ved de danske ynglepladser.

1) Filsø er fersk.

2 og 3) Tipperne og Klægbanken ligger begge i Ringkøbing Fjord og saa tæt ved hinanden, at saltholdigheden ved disse to pladser stadig har været omtrent den samme; før 1910 havde fjorden udløb ved Nymindegab; saltholdigheden ved Stavning Pynt, der kan gælde for Tipperne og Klægbanken, var da 6—19 ‰ (ifølge RAMBUSCH 1900, p. 32). Fra Marts 1910 til Maj 1915 havde fjorden forbindelse med havet gennem Hvide Sande Kanalen. I denne periode svingede saltholdigheden ved Klægbanken (ifølge JOHANSEN 1913, pp. 51—87) mellem 10 og 31 ‰, og ved Tipperne maalttes lignende størrelser. 1915 til 1931 havde fjorden udløb ved Nymindegab, og i denne periode svingede overfladevandets saltholdighed ved Stavning Pynt (ifølge JACOBSEN 1936, tabel 6, p. 8) mellem ca. 3 og 12 ‰. Siden 1931 har fjorden haft afløb gennem sluseanlæggene ved Hvide Sande

og overfladevandets saltholdighed ved Tipperne og Klægbanken har svinget mellem ca. 1 og 19 ‰.

4) De eneste maalinge, man har af saltholdigheden i Stadil Fjord, stammer fra 1911 (JOHANSEN 1913, p. 135) og er paa 14—15 ‰. Om fjordens saltholdighed nu har ingeniør K. H. SCHULTZ, Vandbygningsvæsenet, Ringkøbing, velvilligst meddelt mig, at „paa nuværende Tidspunkt maa Vandet betegnes som fersk, idet kun Ferskvandsfisk som Brasen, Skaller og og Aborrer lever i Fjorden“. Før 1910 var fjorden ligeledes fersk (JOHANSEN 1913, p. 49).

5) Husby Sø er fersk.

6) I Felsted Kog varierede saltholdigheden i 1920 mellem 1 og 9 ‰ (TÅNING og OSTENFELD 1923, p. 3).

7) Vejlerne er fuldstændig ferske, oplyser bestyreren for Vejlerne, inspektør R. WELLING-NIELSEN paa forespørgsel.*)

8) Om forholdene i Rødby Fjord har distriktsingeniør P. M. PEDERSEN ved Vandbygningsvæsenet i København meddelt mig, at vandstanden i fjorden holdes 0 til 0,5 m under Østersøens daglige vande ved hjælp af en sluse, der blev færdigbygget i 1878. Derefter skulde vandet i fjorden være fersk. Det er dog maaske et spørgsmaal, om vandstanden stadig har været holdt paa den nævnte højde, da den var meget høj i 1902 (se p. 39).

9) Ved Tyreholm er saltholdigheden ca. 8—10 ‰ (OSTENFELD 1913, p. 50).

TABEL 3.
Vandets saltholdighed ved ynglepladserne.

fersk (0—5 ‰)	brakt (5—25 ‰)	salt (>25 ‰)
Filsø	Tipperne og Klægbanken før 1910	
	Tipperne og Klægbanken 1910—1915	
Tipperne og Klægbanken efter 1915		
Stadil Fjord før 1910	Stadil Fjord 1910—1915	
Stadil Fjord efter 1915		
Husby Sø	Felsted Kog	
Vejlerne		
Rødby Fjord	Tyreholm	

*) Jeg skylder inspektør WELLING-NIELSEN tak for denne oplysning.

En oversigt over saltholdigheden ved ynglepladserne er givet i tabel 3. Man vil se, at vandet ved 5 ynglepladser har været helt fersk, i det mindste i lange, fleraarige perioder, ved 3 har det med korte mellemrum svinget mellem ferskt og brakt, ved 4 har det i det mindste i længere perioder været brakt, og ved 2 ynglepladser har det med korte mellemrum svinget mellem brakt og salt. Der kan saaledes være grund til at undersøge, hvilken betydning vandets saltholdighed ved ynglepladsen kan have for dværgmaagen.

Vandets saltholdighed kan tænkes at have betydning for dværgmaagen paa tre maader, nemlig ved dens indvirkning paa 1) vandets værdi som drikkevand for fuglene, 2) planterne paa redepladsen og 3) insektfaunaen, der tjener som føde for fuglene.

Om fuglenes behov for drikkevand ved man saa godt som intet, og det er derfor umuligt at afgøre, hvilken betydning vandets saltholdighed kan have for dværgmaagernes forsyning med drikkevand; men den mulighed kan ikke udelukkes, at en tilstrækkelig høj saltholdighed i vandet ved redepladsen kan tvinge fuglene til at søge til ferskvand for at drikke og maaske hente vand til ungerne.

Saltholdighedens indflydelse paa planterne paa redepladsen har næppe større betydning for dværgmaagen, idet det har vist sig, at den gerne ruger mellem strandkogleaks (*Scirpus maritimus*), og denne plante trives godt baade i brakt og salt vand.

Saltholdighedens indflydelse paa insektfaunaen maa derimod nødvendigvis være af afgørende betydning for dværgmaagen, da denne i hvert fald for størstedelen lever af insekter. Det artsrigeste insektliv findes jo utvivlsomt i og ved ferskvand, men de faa arter, der findes i brakvand, navnlig chironomiderne, optræder som regel i en individrigdom, som fuldt ud opvejer artsfattigheden; derimod er produktionen af insekter i saltvand altid meget ringe.

Dværgmaagen trives derfor godt ved baade fersk- og brakvand, men daarligt ved saltvand, og der er god grund til at tro, at det var aabningen af Hvide Sande Kanalen, der fordrev dværgmaagen fra Tipperne og Klægbanken omkring 1913. De dværgmaager, som saas over Skernaadalen i 1912 (BRINK 1914,

p. 212), har sandsynligvis været Tippernes og Klægbankens ynglefugle, som af saltvandet er blevet tvunget derind for at fouragere.

C. Aarsagerne til dværgmaagens udbredelse i Danmark.

Ser man paa et kort over dværgmaagens udbredelse (BERG 1916, p. 92, BROUWER og HAVERSCHMIDT 1942, fig. 2, p. 171), maa man med SPÄRCK (1940, p. 46) formode, at arten har haft stor udbredelse omkring Ancylussøen*); men skal man søge en forklaring paa artens ejendommelige udbredelse i Danmark i nutiden, maa man sikkert lægge hovedvægten paa „økologiske forhold, særlig gunstige yngle- og næringslokaliteter“ (l. c.).

For at en lokalitet kan betragtes som en gunstig ynglelokalitet for dværgmaagen kræves en passende bund og vegetation og et passende selskab af andre rugende arter. Som allerede en gang fremhævet (p. 42) bygger arten som oftest sin rede enten paa sumpet bund eller helt ude i vandet, hvor vegetationen er spredt og ikke for høj (den ruger vistnok aldrig i tæt vegetation af høje tagrør), medens det er sjældnere at finde den paa tør, græsdækket bund. Det er formodentlig en af grundene til, at arten holder til i de vest- og nordjyske fjorde og gamle fjordarme, da der netop i disse omraader findes store lavvandede strækninger med passende vegetation. Som nærmeste naboer paa redepladsen foretrækker arten hættemaager, sortterner og fjordterner, og dens kolonier er vistnok altid fundet i mere eller mindre umiddelbar nærhed af hættemaagekolonier. Dværgmaagen opnaar utvivlsomt ved naboskabet med de nævnte arter en beskyttelse af sin yngel, som den ikke paa grund af sit ringe antal selv kan præstere.

Medens man saaledes er nogenlunde klar over, hvilke krav dværgmaagen stiller til ynglelokaliteten, ved man meget lidt om, hvad der kræves for, at en lokalitet kan betegnes som en gunstig næringslokalitet for denne art. Der er dog almindelig enighed om, at dværgmaagen lever af insekter, og der er derfor stor sandsynlighed for, at en stor del af dens føde i yngletiden udgøres af chironomider**)(der ogsaa er et vigtigt

*) forudsat at den paa det tidspunkt har været udbredt saa vestligt, hvilket BERG (1916) betvivler.

***) De dværgmaager, som BRINK (1914, p. 212) saa over Skernaadalen i 1912, har sikkert fourageret i højstaaende chironomidesværme.

fødeemne for hættemaagen i yngletiden), og det er maaske en af grundene til, at dværgmaagen gerne ruger ved brakvandede laguner, da disse huser larverne af et par store *Chironomus*-arter, der flyver i tilstrækkelig mængde under hele yngletiden.

Naar man endelig tager i betragtning, at arten ynder fra aar til aar at flytte kolonien indenfor yngleomraadet og derfor kræver vidtstrakte egnede lokaliteter, samt at den naturligvis kræver nogenlunde fred for mennesker, er der formodentlig ikke her i landet ret mange egnede lokaliteter, som ikke huser eller paa et eller andet tidspunkt har huset en dværgmaagekoloni.

D. Diskussion om dværgmaagens indvandring i Danmark.

Da dværgmaagen ikke blev fundet ynglende i Danmark før 1901, kan den mulighed ikke udelukkes, at den først indvandrede hertil omkring aarhundredskiftet, og ser man paa tabel 2, faar man let den tanke, at de kendte dværgmaageforekomster viser en vandring nordpaa fra Filsø over Ringkøbing Fjord, Stadil Fjord, Husby Sø og Nissum Fjord til Vejlerne. Hvis man antager, at den samlede jyske bestand siden aarhundredskiftet har ligget paa omkring 100 fugle, skulde hovedkolonien i 1907—08 have ligget paa Tipperne og Klægbanken, medens bagtroppen var ved Filsø som en rest, der var blevet tilbage, da hovedparten flyttede, medens fortroppen prøvede sig frem ved Stadil Fjord. 1909—13 er hovedkolonien i bevægelse og fortroppen naar Nissum Fjord. 1914—20 ved vi intet positivt, og 1920—27 er det tvivlsomt, om hovedkolonien har været i Nissum Fjord. 1928—31 skulde hovedkolonien være naaet til Vejlerne, men flytter dog tilbage til Stadil Fjord og Husby Sø i 1932—33, for i 1938—40 igen at slaa sig ned ved Vejlerne.

Vort nuværende kendskab til dværgmaagens historie giver dog intet bevis for rigtigheden af ovennævnte hypotese, navnlig mangler der sikre negative meddelelser, og dværgmaagens udbredelsehistorie i Tyskland og Holland (BROUWER og HAVERSCHMIDT 1942) giver ingen støtte til hypotesen. Hvis der ikke fremkommer nye kilder til dværgmaagens historie, kan den mulighed derfor ikke udelukkes, at naar arten er fundet senere paa de nordlige ynglepladser, skyldes det manglende

undersøgelser. (Dog vil det være urimeligt at antage, at den forholdsvis store Klægbankebestand er uddød, saa man maa vel regne med, at den er flyttet nordpaa).

Litteratur.

- BERG, BENGT 1916: Sälsynta Fåglar I, pp. 75—145.
- BRINK, HANS 1914: Dværgmaage — D. O. F. T. 8, p. 212.
- BROUWER, G. A. og FR. HAVERSCHMIDT 1942: Een kleine broedkolonie van *Larus minutus* Pall. in Nederland in 1942 — Ardea 31, pp. 157—174.
- COLLIN, J. 1895: Danske Fugle. 3die Supplement til Skandinaviens Fugle, p. 101.
- CHRISTENSEN, ROAR 1905: Dværgmaagen (*Larus minutus*) som Ynglefugl paa Klægbanken i Ringkøbing Fjord. — Vid. Med. Naturh. Foren. Bd. 57, pp. 245—249.
- 1908: Indberetning til Udvalget for Naturfredning om Besøg paa Klægbanken i Ringkøbing Fjord. — Som manuskript i Naturfredningsraadets arkiv.
- 1909: Indberetning til Udvalget for Naturfredning om Fredningsforholdene paa Tipperne og Klægbanken i Ringkøbing Fjord. — Som manuskript i Naturfredningsraadets arkiv.
- CHRISTIANSEN, ARTHUR 1939: Optegnelser fra Limfjordsvejerne. — D. O. F. T. 33, p. 163.
- ELWES, H. J. 1880: Field-notes on the Birds of Denmark. — The Ibis, vol. 4, pp. 385—399.
- HAASE, O. 1906: Ein Besuch zweier Vogel-Freistätten in Dänemark. — Ornith. Monatsber. 1906.
- HAGERUP, A. T. 1894: Vorkommen der Seeschwalben und Möwen in Jütland. — Ornith. Monatsschr. 19, pp. 149—159.
- HARTERT, E. 1916: Die Vögel der paläarktischen Fauna, Bd. 2, pp. 1743—1744.
- & STEINBACHER 1938: Die Vögel der paläarktischen Fauna, Ergänzungsband, p. 500.
- HEDIN, NIELS 1904: Nogle Iagttagelser over „Tippernes“ Fuglefauna. — Flora og Fauna VI, pp. 49—55.
- HOLSTEIN, VAGN 1927: Om Rørdrummens Ynglen i Danmark. — D. O. F. T. 21, pp. 55—65.
- 1932: Fuglelivet paa Vejerne i Han-Herred. — ibid. 26, pp. 38—52.
- JACOBSEN, I. P. 1936: Vandets Saltholdighed og Temperatur i Ringkøbing Fjord i Aarene 1919—29. — Ringkøbing Fjords Naturhistorie i Brakvandsperioden 1915—1931, pp. 1—17.
- JENSEN, N. H. 1939: Beretning over de fortsatte Undersøgelser af Fuglelivet i Vestjylland Maj—Juni 1939. — Som manuskript i Naturfredningsraadets arkiv.
- 1942: Beretning over ornithologiske Undersøgelser af Randers Fjord, Mariager Fjord og Dele af Limfjorden i Juni 1942. — Som manuskript i Naturfredningsraadets arkiv.

- JOHANSEN, A. C. 1913: Om Forandringer i Ringkøbing Fjords Fauna. — Mindeskrift for J. Steenstrup 22.
- KJÆR, TH. 1932: Dværgmaage. — D. O. F. T. 26, p. 149.
- KLINGE, M. 1910: Fuglelivet paa Tipperne i Maj 1910. — *ibid.* 4, pp. 75—89.
- 1914: En Dag paa Husby Sø. — *ibid.* 8, pp. 164—168.
- 1915: Stormfloden paa Tipperne i Juni 1913. — *ibid.* 9, pp. 225—227.
- KOEFØED, A. 1924: Fuglelivet paa Tipperne, ved Stadil Fjord og ved Husby Sø. — *ibid.* 18, pp. 148—160.
- 1925: Iagttagelser fra en Jyllandsrejse i Sommeren 1924. — *ibid.* 19, pp. 101—102.
- LODGE, R. B. 1903: Pictures of Birds Life. London.
- LØPPENTHIN, B. 1939: Ekspedition til Thy 3.—5. (2.—6.) Juni 1939. — D. O. F. T. 33, pp. 227—229.
- OSTENFELD, C. H. 1913: De danske Farvandes Plankton. — Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skrifter. 7 Række, Naturvid. Matem. Afd. IX, 2.
- PEDERSEN, HANS 1924: Jyllandsrejsen 1924. — Som manuskript paa Universitetsbibliotekets II. afdeling.
- 1925: Jyllandsrejse fra 20. til 29. Maj 1925. (København).
- 1927a: Jyllandsrejsen 1926. (København).
- 1927b: Jyllandsrejsen 1927. (København).
- PETERSEN, I. TANG 1930: Dværgmaage. — D. O. F. T. 24, p. 148.
- RAMBUSCH, S. H. A. 1900: Studier over Ringkøbing Fjord (Det Nordiske Forlag).
- og TH. MORTENSEN 1907: Excursion til Ringkøbing Fjord. — Vid. Med. Naturh. Foren. 59, pp. VII—X.
- SPÄRCK, R. 1940: Den danske Dyreverden. — Københavns Universitets Festskrift.
- 1942: Hvormange Maager har vi i Danmark? — Dyr i Natur og Museum 1941, pp. 73—82.
- TÅNING, Å. VEDEL og C. H. OSTENFELD 1923: Slikdannelsen i Nissum Fjord. Betænkning afgivet af Nissum Fjord Kommissionen af 1919.
- TÅNING Å. VEDEL 1936: Ringkøbing Fjords Fugle. — Ringkøbing Fjords Naturhistorie i Brakvandsperioden 1915—31, pp. 149—219.
- 1941: Ynglefuglenes Træk til og fra Tipperne. — D. O. F. T. 35, pp. 180—219.
- 1943: Hættemaagekolonier og Svømmeænder. — *ibid.* 37, pp. 11—19.
- WINGE, H. 1902: Usædvanlige Tildragelser i 1901. — Vid. Med. Naturh. Foren. 54, pp. 319—320.
- 1904: Usædvanlige Tildragelser i 1903. — *ibid.* 56, pp. 387—388.
-